

Lokalne surowce skalne w budownictwie i architekturze miasta Przedborza

Marcin Krystek*

Przedbórz i najbliższe jego okolice są położone w całości w południowo-wschodniej części elewacji radomszczańskej, oddzielającej nieckę łódzką od niecki miechowskiej. Ta część elewacji jest zbudowana z ciągów antyklin i synklin. Samo miasto leży na uskoku dzielącym antyklinę Kalinek na część północną i południową. Uskok został wykorzystany przez Pilicę, która w tym miejscu tworzy odcinek przełomowy. Badany obszar należy do mezozoicznej osłony Gór Świętokrzyskich. Zbudowany jest z utworów jury i kredy, odsłaniających się w wielu miejscach, głównie w osiach antyklin, które to są przykryte bardzo cienką pokrywą osadów czwartorzędu.

Przedbórz uzyskał prawa miejskie z rąk Kazimierza Wielkiego w 1370 r. Wcześniejsze wzmianki mówią o grodzie, gdzie w 1239 r. gościł Bolesław Wstydlivy. W 1370 r. został wybudowany zamek, wraz z okalającymi murami oraz kościoł. Do tych budowli zostały wykorzystane lokalne surowce skalne: piaskowce, sydereyty, wapienie oolitowe, głązy narzutowe a do zaprawy murarskiej wapienie margliste. Zamek po najeździe Szwedów w 1660 r. popadał w ruinę. Do dzisiaj zachowały się tylko ruiny zamku oraz resztki murów. Kościół z czasów Kazimierza Wielkiego po

potopie szwedzkim również został zniszczony; aktu zniszczenia dopełnił pożar miasta w 1834 r. Niektóre elementy starego kościoła zostały zachowane w nowo wybudowanym z 1863 r. Od tego roku przybywało w kościele oraz na zewnątrz elementów architektonicznych wykonanych nie tylko z surowców lokalnych. Z końca XIX i początku XX w. pochodzą kamieniczki, których pewne elementy małej architektury wykonano ze skał lokalnych. Duży udział materiału lokalnego w budownictwie i architekturze tego miasta jest spowodowany dostępnością materiału i niską ceną.

Lokalny materiał skalny na potrzeby budownictwa i architektury Przedborza był pozyskiwany m.in. w kamieniołomach i wyrobiskach:

1. Wapienniki na terenie obecnego miasta (jeden piec wapienniczy) — wapienie margliste kimerydu,
2. Góra Chełmo — częściowo zsylikowane piaskowce albu górnego,
3. Sokola Góra — margle i opoki kampanu,
4. Majowa Góra — piaskowce albu środkowego, gezy i spongiolity albu górnego,
5. Dęba, Policzko — wapienie oolitowe kimerydu,
6. Nosalewice — zlepieńce i piaskowce dolnojurajskie serii zagajskiej i gromadzickiej,
7. Kalinki — piaskowce zlepieńcowate albu.

*Muzeum Geologiczne, Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź